

(A tanulmányok könyv alakban való megjelenése fölötti lelkesedését nem leplező ismertetés könnyedebb léptét talán megbocsátja majd a kritikusi ambíciókat villogtató, vékony fonattal ostromozó szakmai bírálótokhoz szokott olvasó, ha figyelembe veszi, hogy az anyaországon kívülrekedtségükben keveseknek volt lehetőségük részt venni azokon a konferenciákon, ünnepi rendezvényeken, ahol ezek és más, művelődésünk szempontjából fontos értekezések elhangzottak. A tanulmányokat első ízben megjelentető kiadványok pedig akadozva jutottak át a határokon. A recenzens távolító szempontok keresésével nem akarta palástolni a befogadó örömét az enciklopédikus tudásnak e *tanulmánykötet*beli bőkezű szórása láttán.)

(Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1996.)

MOLNÁR SZABOLCS

Karol Tomiš: *Szlovák tükörben* *Tanulmányok a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok tárgyköréből*

Karol Tomiš tudományos rendezvények alkalmából írt előadásainak szövegeit gyűjtötte kötetbe, ez behatárolja terjedelmét s részben a fejezetek témaválasztását – egyben a problémák megközelítésének módszerét is.

Az *Előszó* számos információt tartalmaz: a szűkebb szakma számára ugyan nem ismeretlen tényeket, amelyeket azonban a szélesebb közvélemény számára nem haszontalan újra felidézni. Rövid történeti áttekintést ad a hungarológiáról mint önálló tudományágról Csehszlovákiában: mind egyes korszakairól, mind a tudományág egyes művelőinek munkásságáról.

A második fejezet *A magyar irodalom fogadtatásának időszakai a szlovák irodalomban* címet kapta. A történelmi eseményekhez igazodva három korszakot vázol fel: az elsőt a XIX. század második felétől 1918-ig terjedő időszakra teszi, a másodikat 1918 és 1948 közé, a harmadikat 1949-cel kezdődően 1989-ig. Egészében a magyar irodalom recepcióját determináló társadalmi, történelmi, kulturális tényezőket veszi számba korszakonként: az elsőt a közös állam keretein belül a nagyszámú szlovák értelmiségi magyar nyelvismerete jellemzi, a fordításokat a két nemzet közeledésének szempontjából tartják fontosnak. Más értelmezést kapnak ugyanezek a második periódusban, amikor a magyar irodalom elveszti korábbi kiváltságos helyzetét, s csupán *egyike* lesz a külföldi irodalmaknak, azonban így is jelentős szellemi értékeket közvetít. A harmadik korszakban megnő a fordítások száma, szellemi értéküket tekintve ugyanakkor a szerző szerint ezek nemegyszer a szocialista ideológia aktuális szükségleteit követik.

A szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok sarkalatos tényezője Petőfi alakja: az ő verseinek fordításáról két fejezet is szól. Petőfit a szlovák közvélemény hosszú ideig renegát költőnek tartotta, mivel szlovák származása ellenére a modern nemzeté formálódás időszakában költészetével a magyar hazafiság hirdetőjévé vált. Tomiš objektív érveket hoz e magatartásmód megértésére, elfogadtatására, magyarázatát azonban árnyaltabbá tehetné, ha tekintetbe venné az alföldi szlovákok korabeli viszonyát anyanyelvükhöz, anyanyelvi kultúrájukhoz és mikro-, illetve makroközösségükhöz.

Az első tanulmány számba veszi a Petőfi-tolmácsolásokat a XIX. század hatvanas éveitől kezdve az 1970-es évek végéig, s röviden jellemzi az egyes fordítások esztétikai értékét, az egyes válogatások viszonyát az életmű egészéhez. A második a *Dalaim* első és majd' fél évszázaddal későbbi fordítását hasonlítja össze egymással, rámutatva arra, hogy a két fordító – (Viliam Pauliny-Tóth és Pavol Orságh-Hviezdoslav) – költői kvalitásain kívül fordítói koncepcióiknak, módszereiknek, kifejezőeszközeiknek a változása, gazdagodása adja az értékkülönbséget.

A harmadik fejezetben a két irodalom jelenségeit veti össze Tomiš az 1900–1920-as években, főként tipológiai szempontokhoz igazodva. Rámutatva arra, hogy mindkettő azonos közép-európai társadalmi, politikai, történelmi valóságból nőtt ki, csaknem azonos korabeli szellemi áramlatok érintették őket; különbségeik elsősorban a magyar, illetve erre szlovák irodalmi élet jellegéből, s a szlovák írók életterének szűkösebb feltételeiből adódnak. A szerző felteszi az örök kérdést: vajon tudtak-e kölcsönösen egymásról a rokon irodalmi mozgalmak képviselői? Kimutatja: míg a *Nyugat* lapjain nem talált visszhangra a szlovák irodalom, a szlovákok ismerték a *Nyugat* nemzedékének törekvéseit, jelesebb képviselőit.

Ady Endre személyét és költészetét kezdettől fogva rokonszenvvel fogadta a szlovák irodalmi közvélemény – mutatja ki a továbbiakban a szerző. Az első világháborút követően többé-kevésbé rendszeressé válik műveinek fordítása, interpretálása, s a szlovák Ady-kép fokozatosan árnyaltabbá, differenciáltabbá is válik.

Bár a csehszlovákiai baloldali irányultságú írói körök számára nem volt ismeretlen József Attila, a szélesebb irodalmi köztudatba csak tragikus halála után épült be költészete. Tomiš az egyes válogatások, fordítások, fordítói megközelítések értékelésére is vállalkozik.

Méltán emeli ki a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok tekintetében Emil Boleslav Lukáč jelentőségét: fordítói tevékenységén kívül publicisztikai, irodalomkritikai, tudományos írásaival is hozzájárult a magyar irodalom szélesebb körű és mélyebb megismeréséhez. Az *Irodalmi értékek közvetítője* fejezetcím találóan értékeli szerepét.

A könyv utolsó fejezete a Tanácsköztársaság bukása után Csehszlovákiába menekült baloldali íróknak a szlovákiai magyar irodalom kialakulásában betöltött szerepét tárgyalja.

A kötetet szlovák nyelvű *Rezume* zárja, melynek szerzője úgy véli: „A szlovák–magyar irodalmi kapcsolatokban sok olyan pozitív érték rejlik, melyek feltárása erősítheti a két nép sorsközösségének tudatát, és példát szolgáltatathat a jelen és a jövő számára.” (Regio, Budapest, 1997, 90 l.)

SZILÁK MÁRIA

53178